

קנאותו של פינחס

סומאה זו לעמי כל עדת בני ישראל⁴⁴, גורמת זעזוע נורא. ⁴⁵המה בכך פתח אהל מועד⁴⁶ ומצטערים. כנגד מכשלה עמוקה זאת מוכרחת להופיע תגובה חריפה ביותר: "הבועל ארמית קנאין פוגעין בו"⁴⁷. לעומת הטררגדיה הנוראה של העם המזועזע ובוכה, "ויקם פינחס"⁴⁸ בגבורתו, ועשה ניתוח חריף בגוף האומה, וזכה בא התיקון. "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם"⁴⁹. זאת מידתו המיוחדת של פינחס: קנאה. לכן אמרו חז"ל "פנחס זה אליהו"⁴⁸, שכן אליהו שייך אף הוא למציאות של קנאה: "קנא קנאתי לך" אליה צבאות"⁴⁹. ישנה ביניהם פגישה נשמית רוחנית⁵⁰.

קנאות מתוך תורה

פינחס מזרעו מפני בעילה זו. אדם משראל, מגזע אברהם יצחק ויעקב, מגזע אשר עמד על הר סיני³⁴ - בכל חינויותו וגופניותו, בעל בת אל נכר! "ויקם מתוך העדה, ויקח רמח בידו"³⁵. "העדה" - זו הסנהדרין³⁶. כל ישראל נקראים עדה³⁷, ובמיוחד הסנהדרין. הוא קם מתוך תורה, מתוך כח של תורה. בגמרא סנהדרין מסופר, שפינחס אמר למשה רבינו: "לא כך לימדתנו רבינו"³⁸. יש הבחנות דקות בקנאות. יש קנאות מתוך העדה - מתוך תורה, ויש קנאות מתוך מידות רעות, מתוך ריתחה, כעסנות ושנאה. לכן היה צורך לברר את היסודות הנפשיים הפסיכולוגיים של קנאותו של פינחס³⁹, כמבואר בסידור "עולות ראייה"⁴⁰.

קנאות מתוך תורה

בראש פרשתנו זוכה פינחס להערכה מיוחדת על קנאותו, מפני שעל ידה "השיב את חמתי מעל בני ישראל"⁴⁷, מפני שבכח גבורתו וניתוחו התקיף, הוא סילק את העוביבוכיה שנמשכה מעצת בלעם. לא כל אחד יכול להיות קנאי. יש בידי מכתב מהאדמו"ר מאוסטרובצא, שבו כותב מזכירו: "התורה הקדושה פרסמה פינחס בן אהרן, כי הוא, רק הוא, היה יכול לקנאות קנאת ד' צבאות, ולא איש בלעדו"⁵¹. לא כל אחד יכול לקנא, רק פינחס בן אלעזר הכהן⁵², אחרת העולם יחרב. קנאות מצריכה מדרגה עליונה. לכן התורה מאריכה בדברים אלה כדי לברר מי שייך אליה.

ענין זה מוזכר בדברי רבותינו על הפרשה הקודמת. "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו"⁵³. באמצע סיפור המעשה (שעשה אדם גדול וקדוש זה לשם שמים) מופיע הביטוי "מתוך העדה". העדה היא הסנהדרין⁵⁴, "עדה שופטת ועדה מצלת"⁵⁵. פינחס היה גדול בתורה, גאון וצדיק, והוא קם מתוך מקור התורה, מתוך קבלת התורה של משה רבינו, כפי שמפורש בגמרא סנהדרין שהוא פנה אל משה רבינו ואמר לו: "לא כך לימדתנו רבינו וכו'"⁵⁶. מופיעה כאן ההגדרה היסודית של הקנאות האמיתית שהיא מתוך תורה, מתוך טהרה וגדולה. רק קנאות מתוך תורה היא נכונה, עליה חלה הברכה של "בריתי שלום"⁵⁷.

373 מ א

אגף איתנו הויכוח
אפילו כנחם

40. "... כי

מה שקנאים פוגעים בו, הוא דוקא קנאים המכוונים בטהר הכונה לשם שמים, וא"כ אמרו שזה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, איך אפשר שתהי' קבועה בנפשו קנאה אמיתית בענין ע"ז ובת אל נכר, אלא שודאי תכונות רעות שמצד גזע אמו, גרמו לו שיהי' נהנה ממעשי הרציחה, ח"ו, ואפילו אם מכוין גם לשם שמים. אבל הקב"ה יחסו והודיע לכל, שטבעו של פנחס הוא כטבע זקנו אהרן הכהן, הטוב ואהוב לכל, רודף השלו', ובודאי רחוק מרציחה, והי' מעשהו זה נגד טבעו ורק לשם שמים... עולת ראייה א, עמ' שצד. "... לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מדות הפוכות דהיינו מדת הרחמניות ומדת אכזריות, לפי שכשהאדם נוהג במדה אחת אינו מוכרח לומר שהוא צדיק אלא י"ל שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שני מדות הפוכות, כגון רחמניות ואכזריות אז מוכח שהוא צדיק... וז"ש (תהילים קמט ז, ט) 'לעשות נקמה בגוים וגו' הדר הוא לכל חסידיו' ר"ל שאף ע"פ שהם חסידים שנוהגים במדת הרחמים אעפ"כ יעשו נקמה בגוים שהוא מדה הפוכה וזהו הדר להם" הגר"א, ברכות לג ב. "ענין טוב ורע הוא כך, כל דבר שהוא על שלימותו ומזגו, הוא טוב, ושלא על שלימותו הוא רע, ולפי זה, אין דבר בעולם, שהוא טוב או רע בהחלט, אלא כל דבר במקומו ושעתו הוא טוב ושלא במקומו ושעתו, הוא רע... וכן בכל המדות טובות והפוכן מה שאמרו על איזה מדה שהוא טובה או רעה, אין זה בהחלט אלא לפי ענין רוב הכמות שבעולם המדה טובה נצרכת להשתמש בה, וצריך להזהר מהמדה שהיא הפוכה, אבל יש מקום שנצרך דווקא להשתמש במדה שקראוה רעה, והיא טובה ומועלת מאוד, למשל מדת הרחמנות היא טובה ברוב, אבל במקום שנצרך אכזריות ונקמה במלתי' גדולה היא והרחמנות היא רעה, כדכתיב (משלי יב י) 'ורחמי רשעים אכזרי' שיש לפרשו, שכשמרחמין על הרשע הוא אכזריות ורעה לו ולעולם, לו מפני שלא יתוקן ועוד יוסיף ברשעתו ומכ"ש לכל העולם..." אלפי מגשה, לרבי מגשה מאיליא, תלמיד הגר"א, סי' כ. ועיין שם סי' קכד.

326 מ א

כל קנאות צריכה בדיקה

יש קנאות של טהרה ותורה, ויש קנאות של רשעות שיסודה בשנאת הבריות שעליה אמרו חז"ל, בגמרא יבמות, שכל מקום שיש שנאה אצל אדם צריך לבדוק אם הוא מזרע של אברהם אבינו⁴⁷. "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו"⁴⁸. וכשיש אכזריות, צריך בדיקה⁴⁹.

יש מקום להבחין בטון. ממש בטון [=בנימת הדברים]. גם לגבי אלו שמכוונים קנאים, כאן בארץ ישראל, יש מקום לבדיקה אם זה בגלל מידות רעות⁵⁰, שהרי "החפץ חיים" מזכיר ש"לא תשנא את אחיך בלבבך"⁵¹, זה אפילו על רשע גמור⁵².

סיפר לי חתנו של צדיק אחד, "הזוריעהילר רבי", שפעם בא אליו אחד מהכת הידועה של "קנאים", אשר "בוערת" להם יראת שמים. הוא ביקש שהרבי יעזור לו להילחם נגד פורקי עול וכו'. דיבר ודיבר באיזה מין קדושה חוצבת

להבות אש. הגאון, הצדיק, הנחמד והפיקח, שמע, שמע. אחרי ששמע, אמר לו: כל זה עצבנות! בעד עצבנות לא מקבלים עולם-הבא. עולם-הבא מקבלים על קנאות טהורה ממקור התורה. ובכך גמר עם הבחור הזה.

בידי מכתב בענין זה מהרבי מאוסטרובצא ז"ל. הוא היה גאון וקדוש ועילוי נפלא. רוב חייו היה שרוי בתענית, גם בשבתות וימים טובים - הוא היה אדם נפלא ומיוחד, מעל הסדר הנורמלי. פעם, שאל אותי אם יש לנו "יחוס", כי הוא לא היה מיוחס. מצד זה, הוא היה יהודי פשוט.

המכוונים קנאים טענו שיש להם קשר עם הרבי מאוסטרובצא, ושהוא גם שלח להם מכתב תמיכה וחיוזוק. הכרתי אותו וחשבתי שזה שקר⁵³: הוא היה אדם נקי והגון, צדיק וקדוש. היינו מקורבים, וכתבתי לו. יש לי פקודה מאבא אאמו"ר הרב זצ"ל לשמור על האגרות האלו. מזכירו ענה לי:

"נחכדתי מכם במכתב ארוך רב הכמות ורב האיכות. והנה תודות אלף לכם על המכתב היקר לי מכל, המבאר בפרטי כל, מענין גדול ישוב ארצנו הקדושה, ומחיבת הארץ, ומרוב טובה וערכה, והשפעת הקדושה על מי ששוכן בה באין הבדל. קראתי, ושניתי ושלשתי, ועוד אקרא בו. וגם הראתי למרן קדוש ד' אדמו"ר שליט"א, והשיב לי כי שוא ושקר יאמרו כי יש להם מכתב ממנו. כי הוא מתרחק ממחלוקת כמטחתי קשת, ולא יבוא בקהלם, כי שונא גמור הוא למי שמחזיק במחלוקת על לא דבר. ושמעתי בעצמי מפיו הקדוש, כי התורה הקדושה פרסמה פינחס בן אהרן, כי הוא, רק הוא, היה יכול לקנאות קנאת ד' צבאות, ולא איש בלעדו. הגם כי העולם כולו ראה כי הצדק אתו, אף-על-פי-כן לא היה ראוי לזה כי אם פינחס זה אליהו ולא אחר, אם-כי היו גדולים וקדושים לא היה שום אחר ראוי לזה לקנא קנאת ד' צבאות. ומה יאמרו היום אזובי קיר, תלושי דעת, כי המה ירדפו האמת, והאמת אין אתם אף כמלוא מחט, והאמת רחוק מאתם, קרחוק מורח ממערב"⁵⁴.

ויק פינחס היה ראוי לכך. אם-כי היו שם גדולים וקדושים, לא היה שם אחר הראוי ל"מציאה" זו של "קנאין פוגעין בו"⁵⁵. רק בפינחס אנו נפגשים עם קנאות אמיתית לך, מתוך העדה, מתוך תורה. אצל חז"ל ישנם דברים נוראים על מי שמדבר דלטרוריא על עם ישראל.

329 מ א

329 מ א

על מה מקנאים

9

"אבא הרב זצ"ל אמר שיש מקום לקנאות על-פי תורה, רק לצורך ארבעה דברים:
 א. במקרה של חילול השם. לא כל חוצפה והזקרות היא חילול השם. חילול השם הוא הדבר היותר חמור. 'אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם', מעבר לגדרים הרגילים של חילוק בין שוגג למזיד. 'אין מקיפין בחילול השם'. ההנהגה האלוהית הרגילה בבריאה היא בהקפה, קרדיט, אבל חילול השם יוצא מן הכלל של סדר הנהגה הרגילה. אין הקפה, אין הסתר פנים. מיד התגובה האלוהית יוצאת אל הפועל, תוך יום או כמה ימים.
 ב. במקום ביזוי תלמיד-חכם וכבוד התורה. בגמרא בבא מציעא, רבי אלעזר בן רבי שמעון הסביר שנענש, כי 'יומא חד, שמעי בזילתא דצורבא מרבנן, ולא מחאי כרבעי ליי' — יום אחד, שמעתי זלזול בתלמיד-חכם, ולא מחיתי כמו שהייתי צריך.
 ג. גם הוצאת דיבת הארץ, כמו המרגלים, מצריכה קנאות.
 ד. וכן נגד העושים פירודים בכלל-ישראל. בספר 'בית דוד', לבעל 'נחלת דוד', מוסבר שפירוד בכלל-ישראל הוא כפירוד בשכינה, וכן בינפש הראיה¹⁰.
 ולגבי ארבע נקודות אלה, אבא זצ"ל, שהיה תמיד רך כקנה, הפך לשלהבת אש".
 מדברי רבינו, הרב צבי יהודה זצ"ל.

ל מ 351

ישעיהו אמר: 'ובחוך עם טמא שפתים אנכי ישב'⁵⁶. זהו קלקול בקדושת הדיבור. לא הותר לו לומר כך על כלל-ישראל! לכן צריך כפרה על זה: 'ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה... ונגע על פי, ויאמר: הנה נגע זה על שפתך, וסר צונך, וחסאתך תכפר'⁵⁸. יש מדרשים המאריכים בענין זה.⁵⁹
 בפסוקים הראשונים של הנביא נחום, נאמר: 'אל קנא ונקם ד'⁶⁰. קנא נכתב מלא עם ו'א'. לעומת זאת, אצל אליהו נאמר: 'קנא קנאתי לד' אלהי צבאות, כי עזבו בריתך בני ישראל'⁶¹ — "קנא" כתוב חסר, בלי ו'א'. אומרים חז"ל⁶²: ללמדך שכל קנאה של בשר ודם חסרה היא, ואין לך קנאה מלאה אלא של מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא בלבד.
 ובמדרש⁶³ מסופר: "ויאמר קנא קנאתי לד' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל'⁶¹. אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'בריתי, שמא בריתך? — את מזבחתיך הרסו'⁶¹. אמר לו: מזבחתי, שמא מזבחתיך? — זאת נביאך הרגו בחרבי'⁶¹. אמר לו: נביאי, ואת מה איכפת לך?". לבסוף אמר "ואותו אני לבדי, ויבקשו את נפשי לקחתה"⁶¹. אהה! זה כבר ענין אחר! אם-כן, אין לך קנאה מלאה אלא של הקדוש-ברוך-הוא.

פיתח הדיבור למה צריך 330

10

"האהבה האלהית, כשהיא באה למדרגתה העליונה, מתהפכת היא לתכונה של קנאת ד', במדתה הטהורה. אז אינה עוד כח נפעל מהציור העליון האלהי, אלא מתהפכת לכח פועל, וכל המהות העצמית מתהפכת לתכונת האהבה, ומתפשטת בכל הרוחב של החיים וכל הגיוניהם ופעולותיהם... מדת הקנאה האלהית שרויה היא בכנסת ישראל בכלל... באישיות הפרטית היא מדת אליהו... ופנחס זה אליהו, צביזני הקנאה, ראש פסגת האהבה הפועלת..." אורות הקודש ג, עמ' שסד. בליקוטי מוהר"ן (ב, סי' ז) כתוב: "וצריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, כי על רשעים או על רוצחים וגזלנים אסור לרחם", והעיר רבינו: "ע"ל [=עייין לעיל, א] סי' רפב [דע, כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור...], והעיר שם רבינו: "ע' אבות פ"א מ"ו ר"מ ור"י וד"ח, וע' לקוטי אמרים תניא פ' לב", ויש חילוקי רשעים, וגם בין מניעת מעשה הרחמנות לדיון נפשי לזכות".

ל מ 327

11

וכן אמרו רבותינו וזרונם לברכה (שו"ת ט"ו ס"ט): אלוהי שקנא אברהם אבינו. לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קנא? לשאמר למלכי צדק: פיצד יצאתם מן התכה? אמר לו: בצדקה שהיינו עושים שם. אמר לו: וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתכה? וכי עניים היו שם, והלוא לא היו שם אלא נח ויבניו, ועם מי הייתם עושים צדקה? אמר לו: עם בהמות חיות ועופות. לא היינו יושבים, אלא היינו נוהגים לפני זה ולפני זה לאכל ולשתות. ואותה שעה אמר אברהם: ומה אלו. אלוהי צדקה שעשו עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאים מן התכה, וכיון שעשו צדקה יצאו; אף אני אעשה צדקה עם בני-אדם, שהם בצלמו של אלהינו, על אחת כמה וכמה! אותה שעה "וישע אש"ל" (בראשית כא, לג) — ראשי-תבות: אכילה, שתייה, לניה. ועל דרך זה ירבה אדם קנאה.

אזרחות צדיק
למ' קנאה

12

וכן יקנא פחשאים וכו' רשעים להלחם כנגדם ולהוכיחם, כאשר אמרו רבותינו וזרונם לברכה: הבעל ארמית, קנאין פוגעין בו (סנהדרין פ"א, ב). משה קנא את המצרי, שנאמר: "ויך את המצרי" (שמות כ, יב); וכן מצינו באלהינו, דכתיב: "קנא קנאתי לה' אלהי צבאות פי עזבו בריתך בני ישראל" (מלכים א, יט, י); וכן נאמר: "בקנאו את קנאתי בתוכם" (במדבר כה, יא), והשם יתברך נתן לו גמולו על כך, כמו שאמר: "הנני נתן לו את בריתי שלום" (שם פסוק יב); ונאמר: "לא תגורו מפני איש" (דברים א, יז). מי שהוא ירא השם יתברך, ימסר נפשו על קדשת השם יתברך, שנאמר: "מי לה' אלוהי, ויאספו אליו כל בני לוי" (שמות לב, כח). ונאמר: "ויקרא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו" (במדבר כה, ז). וחובה על כל ירא-שמים אשר הוא טהור-לב להעיר קנאה פי יראה והנה יד השמים והסגנים במעל, ואמרו רבותינו וזרונם לברכה (כ"ד כה, ה): כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה; שנאמר: "ויד השמים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה"

אזרחות צדיק
למ' קנאה